

❖ GŴYL Y GOLEUNI

'Y bobl oedd yn rhodio mewn tywyllwch a welodd oleuni mawr; y rhai a fu'n byw mewn gwlad o gaddug dudew a gafodd lewyrch golau.'

'Ynddo efyr oedd bywyd, a'r bywyd, goleuni dynion ydoedd. Y mae'r goleuni yn llewyrchu yn y tywyllwch, ac nid yw'r tywyllwch wedi ei drechu ef.'

'Yr Arglwydd yw fy ngoleuni a'm gwaredigaeth, rhag pwy yr ofnaf?'

le, Gŵyl y Goleuni yw'r Nadolig. Yn ein cartrefi, rhoddwn oleuadau ar ein coeden Nadolig, a'i gosod yn y ffenestr. Yn ein pentrefi a'n trefi, rhoddir goleuadau llachar ar hyd y strydoedd, a choeden enfawr wedi ei goleuo'n lliwgar yn y sgwâr. Ers talwm, arferai pobl ar ddiwrnod Nadolig gerdded yn blygeiniol i'r eglwys i ganu carolau. Yn y dyddiau hynny, nid oedd trydan na nwy i oleuo'r eglwysi, ac felly, deuai'r addolwyr â'u canhwyllau eu hunain, a pho fwyaf o bobl a fynychai'r plygain gyda'u canhwyllau, mwyaf llachar fyddai'r goleuni.

Yn y capel hwn, mae gennym oleuni trydan, ond nid yw hynny yn ein rhwystro rhag goleuo cannwyll i ddathlu geni pen blwydd lesu Grist. Gadewch inni wneud hynny, a chanu carol sy'n sôn am y goleuni a lewyrchodd ym Methlehem Jwdea.

Yn y Testament Newydd, Mathew a Luc sy'n adrodd hanes geni Iesu Grist, ac y maent yn sôn am ddyfodiad y goleuni nefol i'r byd. Dyma ddywed Mathew wrth dystio i'r digwyddiad rhyfedd hwn:

Darlleniad: Mathew 2:1–12

Seren ddisglair yn goleuo'r awyr a welodd y doethion, ac wrth ei dilyn, fe ddaethant i Fethlehem, a chael hyd i'r baban Iesu gyda Mair ei fam. Pobl oeddynt yn chwilio yn y tywyllwch, ond chwilio a wnaethant gan edrych i fyny ar seren ddisglair. Wrth barhau i edrych arni, sylwasant, fel y dywed Mathew, ei bod yn teithio i le arbennig: *'A dyma'r seren a welsent ar ei chyfodiad yn mynd o'u blaen hyd nes iddi ddod ac aros uwchlaw'r man lle'r oedd y plentyn.'* Cyfrinach llwyddiant y daith i'r doethion oedd iddynt gadw eu golygon ar y seren. Er hynny, bu bron iddynt syrthio i brofedigaeth un adeg ar y daith, drwy ostwng eu golygon i holi'r brenin annuwiol hwnnw, Herod. Mynegir hyn mewn englyn gan y bardd Gwilym Herber Williams:

'Y rhain o'r Dwyrain sy'n dod – i siarad
Am seren wrth Herod:
Ymholi ar gamelod
Am Un bach, y mwya'n bod!'

Ond fel gwir ddoethion, fe ddysgodd y rhain oddi wrth eu camgymeriadau. Codasant eu golygon eilwaith at y seren, a'r tro hwn, arweiniwyd hwy yn ddiogel i Fethlehem Jwdea lle ganwyd y baban Iesu. Yn y cyswllt hwn, daw cyngor Emerson i'r cof: *'Hitch your wagon to a star, and that star must be the star of Bethlehem'*. Boed i ninnau hefyd godi ein golygon i'r nefoedd, a dyheu gyda'r bardd O. M. Lloyd:

'O na welem ni olau – ei seren
A phrysuero'n camau
I Fethlem, i roi'n gemau
O'i flaen Ef i'w lawenhau.'

Y mae Luc hefyd yn sôn am oleuni yng nghanol nos. Fel yn hanes y doethion, mae'r nos yn amlwg yn hanes y bugeiliaid hefyd, ac i ganol nos eu bywydau y daeth angylion, gan ddisgleirio golau Duw o'u hamgylch. Gwrandawn ar yr hanes.

Darlleniad: Luc 2:8–20

'*A disgleiriodd gogoniant yr Arglwydd o'u hamgylch.*' Fe ddigwyddodd hyn ganol nos pan oedd hi dywylla'. Mae hyn yn ein hatgoffa o frawddeg y proffwyd Eseaia, '*Y bobl oedd yn rhodio mewn tywyllwch, ac mewn gwlad o gaddug dudew.*'

Mae lle i ofni ei bod yn nos arnom yn ysbrydol yng Nghymru heddiw, ac mae'n well gan lawer aros yn nhywyllwch anghrediniaeth a phechod ein hoes nag ymateb i oleuni'r Efengyl.

Onid nid felly'r bugeiliaid, ac aethant ar frys i weld yr hyn oedd wedi digwydd. Mae'n rhaid bod yr ymweliad nefol hwn wedi effeithio'n fawr ar y bugeiliaid, oherwydd nid yn aml y mae'n bosibl eu tynnu oddi wrth eu gwaith, fel yr awgryma'r bardd:

'Fugeiliaid garw, pa gerdd a faidd
Liw nos eich denu oddi wrth y praidd?
Pe gwrandawech chwithau, aech mewn hoen
I syllu ar y Dwyfol Oen.'

Mae yn hanes y bugeiliaid neges arbennig i ninnau hefyd. Yng nghlyw'r newyddion da, boed inni gyda'r Ficer Prichard brysuro ein camau i Fethlehem.

'Mae'r bugeiliaid wedi blaenu
tua Bethlem dan lonyddu,
i gael gweld y grasol Frenin;
ceisiwn ninnau bawb eu dilyn.'

Dywed Luc wrthym i'r bugeiliaid ddychwelyd '*gan ogoneddu a moli Duw am yr holl bethau a glywsant ac a welsant*'. Onid felly y dylai fod yn ein hanes ninnau hefyd? Fe ddaw'r oedfa hon i ben, ond gobethiwn y byddwn yn parhau, ar ôl yr oedfa, i ganmol y baban Iesu a ddaeth yn Geidwad ein bywyd ac yn obaith i'n byd.

Mae ein darlleniad olaf yn yr Efengyl yn ôl Ioan. Ni chawn hanes geni Iesu Grist gan Ioan. Yn hytrach, mae'n egluro pwy yw Iesu Grist mewn gwirionedd, ac yn niwedd ei lyfr, mae'n egluro iddo gofnodi'r hanes, '*er mwyn i chwi gredu mai Iesu yw'r Meseia, Mab Duw, ac er mwyn i chwi trwy gredu gael bywyd yn ei enw ef*'. Gwrandawn yn awr ar dystiolaeth Ioan yn y bennod gyntaf.

Darlleniad: Ioan 1:1–18

Mae'r bennod gyfoethog hon yn tystio fod Iesu Grist yn fwy ac yn well na phawb. Yn wir, fe â Ioan ymhellach trwy ddweud fod Iesu Grist yn unig wir Fab Duw, ac iddo ddod i'r byd i roi goleuni a bywyd i bwy bynnag sy'n credu.

Gŵr a bortreadodd Iesu Grist fel goleuni oedd Holman Hunt, yr arlunydd enwog. Yn y darlun, '*Goleuni'r Byd*', mae Crist yn sefyll y tu allan i'r drws yn curo, gyda llusern olau yn ei law. Onid yw neges y darlun yn un gysurlawn? Mae Iesu'n curo wrth ddrws calon pob un ohonom, ac os caiff dderbyniad gennym, fe dry nos ein bywyd yn ddydd.

Un o nodweddion goleuni yw ei fod yn dileu'r tywyllwch. Onid hynny a wnaeth yr Arglwydd Iesu Grist wrth ddod i'n byd? Llewyrchodd haul ei gariad lle bynnag yr âi, a thrwy angau'r Groes, fe'n sicrhodd na all holl alluoedd y tywyllwch ddiffodd fflam ei gariad. Fe fynegir hyn yn rymus gan yr emynydd George Rees:

'Cans llosgi wnaeth dy gariad pur bob cam,
ni allodd angau'i hun ddiffoddi'r fflam.'

Credwn fod fflam cariad Iesu Grist yn dal i gynhesu calonnau ei ddilynwyr, ac yn eu galluogi i orchfygu holl alluoedd y tywyllwch.

Mae hyn wrth gwrs, yn fraint fawr ac yn gyfrifoldeb arbennig. Plant y Goleuni yw Cristnogion, a chymdeithas y wawr yw'r Eglwys Gristnogol. Mae goleuni yn llewyrchu orau pan fo'r tywyllwch dduaf. Fe ddylai hyn fod yn gysur inni, ac yn sbardun i ni ddal ati. Meddai Paul, '*Y mae'r nos ar ddod i ben, a'r dydd ar wawrio. Nid ydym yn perthyn i'r nos nac i'r tywyllwch.*' Gadewch inni, felly, roi heibio weithredoedd y tywyllwch, a byw yng ngoleuni'r Efengyl gan gredu yn Iesu Grist.

‘Mi glywais lais yr Iesu’n dweud,
“Goleuni’r byd wyf fi,
tro arnaf d’olwg, tyr y wawr,
a dydd a fydd i ti.”
At Iesu deuthum, ac efe
fy haul a’ m seren yw;
yng ngolau’r bywyd rhodio wna
nes dod i gartre ’Nuw.’

Dymunwn i chwi, deuluoedd, fendith y Nadolig, bendith Gŵyl y Goleuni, a’r llawenydd o wybod fod Iesu Grist yn Oleuni’r byd, ac yn Oleuni i bwy bynnag sy’n credu ynddo Ef. Er mwyn ei enw. Amen.

John Lewis Jones